

" ...

I- İPTAL İSTEMİNİN GEREKÇESİ: Dâva dilekçesinde özetle şöyle denilmektedir: A. Konunun Analizi ve İptal Gerekçesi:

Çoğunluk iradesinin demokratik sistemde herşey olduğuna, hukukun ve demokrasinin evrensel ilkelerinden, Anayasa'nın temel kurallarından daha üstün ve her şeyi yapmaya muktedir bulunduğuna inanan, bu nedenle hukukun ve Anayasa'nın üstünlüğünü ve bağlayıcılığını anlamsız gören iktidar, bu anlayış ve davranışının çok sakıncalı bir örneğini, "Türkiye Büyük Millet Meclisi Kararı" başlıklarıyla aldığı 107 ve 108 sayılı Kararlarla oluşturmuştur. Savaş hâli ilânını ve silahlı kuvvet kullanılmasını öngören bu kararlar, ülke halkının geleceği ve yaşam hakkı ve ilgili önemli sonuçları olan ve büyük risk içeren hukuksal işlemlerdir.

Her ne kadar 108 sayılı Kararda savaş hâli ilânına karar verme, yetki kapsamına alınmamış ise de, bu durum yetkinin daraltılmış olduğu anlamına gelmez. Çünkü; silahlı kuvvet kullanmakla, savaş hâlini fiilî durum itibariyle birbirinden ayırabilecek bir ölçü yoktur. Silahlı kuvvet kullanmak, günümüzün teknolojik koşullarında fiilen savaştan başka hiçbir anlam taşımamaktadır. Öte yandan kuvvet kullanmanın, işaret edilen riski yanında, Anayasanın 122. maddesi uyarınca yurdun bir veya birden fazla yerinde sıkıyönetim ilân edebilmesi, dolayısıyla özgürlüklerin kısıtlanabilmesi ve yurttaşlara yeni yükümlülükler getirmesi gibi sonuçları da vardır.

Anayasa, bu kadar önemli sonuçları olan böyle bir konuda karar verme yetkisini yalnızca Türkiye Büyük Millet Meclisine vermiş olmasına TBMM'nin bu yetkiyi kullanmasının mümkün olamadığı koşullarda karar verme yetkisinin Hükümete değil de, sadece Cumhurbaşkanına tanınmasına karşın, anılan TBMM Kararlarıyla siyasal iktidara yetki verilmiş olması bir yetki devridir. Özünde Anayasa'yı tadil niteliği taşımaktadır. Bu tutumun geleneksel bir uygulamaya dönüşmesi halinde, demokrasiden yılgınlık duyan her hangi bir iktidar ülkeyi sıkıyönetimle yönetme eylemine götürebilir.

B. Dava, Anayasa Mahkemesi'nin Denetim Yetkisi Alanı İçerisindedir:

Şu halde, bu kararlar, yukarıda işaret edilen olası sonuçları ve içerikleri itibariyle yasa niteliği taşıdığından Anayasa'ya aykırı birer düzenlemedirler ve bu nedenle de Anayasa Mahkemesi'nin denetim alanında olacaklardır. Zaten Anayasa Mahkemesi, önceki kararları ile kanun niteliğindeki kararları inceleme konusunda yetki alanını açık ve net biçimde belirlemiştir: "Anayasa'ca Yasama Meclislerine verilen görevler belli olduğuna göre, Anayasa Koyucunun Anayasa Mahkemesi'nin denetimine ilişkin kuralları saptarken, Anayasa'da gösterilen yasama işlemlerim gözönünde tuttuğu kuşkusuzdur. Bu bakımdan Yasama Meclislerince Anayasa'da belirtilen isimlere (Anayasa değişikliği, kanun, kanun hükmünde kararname, içtüzük gibi) ve yöntemlere uygun olarak yapılan işlemlerin Anayasa Mahkemesi'nin denetimine tâbi olup olmadığının saptanmasında, Anayasa'nın açık kurallarına başvurulması doğaldır. Nitekim Anayasa Mahkemesi uygulamalarını bu yolda yürüte gelmektedir. (Örneğin, 17.11.1970 günlü, 1970/44-42 sayılı Anayasa Mahkemesi karar, 30.3.1971 günlü, 13794 sayılı Resmî Gazete).

Ancak, Yasama Meclislerince Anayasa'da öngörülenler dışındaki adlar altında ve başka yöntemler uygulanmak suretiyle oluşturulan işlemlerin Anayasa Mahkemesi'nin denetimine bağlı olup olmadığının saptanmasında aynı yola başvurulmasına olanak bulunmadığı açıktır. Böyle olunca bu nitelikteki bir işlemin Anayasa Mahkemesi'nin görev alanına girip

Esas Sayısı: 1990/31

Karar Sayısı: 1990/24

girmedığının tayininde, meydana getirilen metin veya belgenin oluşturulmasında uygulanan yöntemin ve içeriğinin niteliği üzerinde durulması, değer ve etkisinin belirlenmesi ve bu açıdan Anayasa'ca denetime tâbi tutulan işlemlerle eşdeğerde ve etkide ise denetime bağlı olacağının kabul edilmesi zorunludur.

Nitekim Anayasa Mahkemesi öteden beri konuyu bu yolda değerlendirmektedir. (Örneğin 27.2.1968 günlü, 1967/ 1 - 1968/9 sayılı Anayasa Mahkemesi kararı, 18.6.1968 günlü 12927 sayılı Resmî Gazete)

Yasa niteliğinde kuralları koyan metinler bakımından da aynı doğrultuda düşünmek zorunluğu vardır..."

C. Anayasa'nın 92 nci Maddesinin Analizi:

Bu maddeye göre, Milletlerarası hukukun meşru saydığı durumlarda

1- Savaş hali ilânına,

2- Türkiye'nin taraf olduğ a milletlerarası andlaşmaların veya milletlerarası nezaket kurallarının gerektirdiği haller dışında,

a) Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine,

b) Yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına, izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisidir. Maddenin sözünden de açık ve kesin olarak anlaşıldığı gibi, sıralanan konulardaki izin verme işlemi TBMM'nin münhasır yetkisi içindedir.

Anayasa'nın bu maddesi dikkatlice incelendiğinde "izin verme"nin "karar verme" anlamında olduğu anlaşılır. Çünkü, maddenin ilk fıkrası " ... izin verme yetkisi Türkiye Büyük Millet Meclisidir" derken, ikinci fıkrası "... Cumhurbaşkanı da Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar verebilir" kuralını içermektedir. Buradaki "Cumhurbaşkanı da ... karar verebilir" anlatımında açık bir biçimde "Meclis karar verir, Cumhurbaşkanı da karar verir" anlamı çıkmaktadır.

Anayasa'nın, Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu yetkisinin karar biçiminde kullanılmasını öngörmesinin nedeni, bu yetkiyi başka bir organla paylaşmak istememesine dayanır.

92. maddeye ilişkin bir başka önemli nokta da şudur: Maddenin yazılış biçimi, amacı ve birçok olasılığı içeren sistemi gözetildiğinde, bu madde ile yasama organına tanınan yetkinin, ancak her olayın somut koşulları içinde Mecliste yapılacak değerlendirmeler sonucunda kullanılması gerektiği anlaşılır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin bu yetkileri münhasıran kullanmasına bir istisna getiren Anayasa'nın 92. maddesinin ikinci paragrafına göre, Cumhurbaşkanı ancak, "... ülkenin ani bir silahlı saldırıya uğraması ve bu sebeple silahlı kuvvet kullanılmasına derhal karar verilmesinin kaçınılmaz olması halinde..." bu yetkiyi kullanabilecektir. Maddeyle Cumhurbaşkanı'na verilen yetkinin son derece kısıtlı olması ve bu yetkinin kullanılmasının bir çok koşula bağlanması, bu yetkinin başka hiç bir organ tarafından kullanılamayacağının açık

Esas Sayısı: 1990/31

Karar Sayısı: 1990/24

bir göstergesidir. Cumhurbaşkanının bu yetkisi, bir istisnâ yetki olmayıp fiilî zorunluluktan doğan bir gerekliliktir.

Bütün bunlardan şöyle bir sonuç çıkmaktadır:

Savaş hâli ilânına, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına karar verme, yalnızca Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne aittir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi, muhtemel olaylar için peşin karar veremeyecektir.

Bu yetkinin, bir başka organla paylaşılarak kullanılması ya da devri olanaksızdır.

D. 108 Numaralı Kararın Anayasa'ya Aykırılığı ve Gerekçesi: Karar iki bölümden oluşmaktadır:

1- Birinci bölüm, alınan yetkinin hangi nedenlerle kullanılacağını saptamaktadır ve şöyle sıralanabilir:

a) Ortadoğuda barışın ve istikrarın yeniden tesisi.

Bu bölgede barışın ve istikrarın sağlanmasında amacın, kapsamın ne olduğu somut olarak belirtilmemiştir. Ortadoğuda istikrar sağlamak için silahlı yaptırıma başvurmak, bizim doğrudan görevimiz ve yükümlülüklerimiz içerisinde bulunan bir husus değildir.

Bu karar, her ne kadar ismen karar ise de, esastan savaş nedenini belirleyen veya yabancı ülkelere silahlı kuvvet gönderme ve yabancı silahlı kuvvetleri ülkede bulundurma koşullarını düzenleyen bir kanun hükmü niteliği taşımaktadır.

b) Ülkemizin muhtemel tehlikelere karşı güvenliğinin idame ettirilmesini sağlamak.

Böyle bir görevin varlığı doğrudan doğruya silahlı kuvvet kullanmayı bugüne kadar gerektirmemiştir. Bu gerekçe doğrultusunda hangi somut gerekler nedeniyle asker gönderileceği veya asker bulundurulacağı hususu tamamen belirsizdir. Gerek bu belirsizlik, gerek "muhtemel tehlike" deyimi her zaman sübjektif değerlendirmeye olanak sağlayan, içeriği belirsiz deyimlerdir. Bu nedenle, hükümetin, dilediği zaman, her hangi bir kayda tâbi olmadan silahlı kuvvet kullanmaya karar vermesine imkân verecek bir düzenleme ile karşı karşıya bulunmaktayız. Burada da bir "karar"dan bahsetmek olası değildir.

c) Kriz süresince ve sonrasında hâsıl olabilecek gelişmeler istikametinde Türkiye'nin yüksek menfaatlerini etkili bir şekilde kollamak.

Devredilen yetki, yalnız kriz süresince değil, kriz sonrasında da bilinmeyen sürelerde kullanılabileceğinden, Anayasa'nın 92. maddesinin kaldırılması ve yerine bu kararın ikamesi anlamını taşımaktadır. Yine, "hâsıl olabilecek gelişmeler istikametinde Türkiye'nin yüksek menfaatlerini etkili bir şekilde kollamak" deyimî, tümüyle yoruma ve sübjektif değerlendirmelere açık bulunmaktadır, yetki sahibine keyfi davranma kapıları açan, imkân veren bir düzenlemedir.

Esas Sayısı: 1990/31

Karar Sayısı: 1990/24

d) Türkiye'nin yüksek menfaatlerini etkili bir şekilde kollamak, hadiselerin seyrine göre ileride telafisi güç bir durumla karşılaşmamaya yönelik süratli ve dinamik bir politika izlenmesine yardımcı olmak.

Hükümet, bu belirsiz ve sübjektif değerlendirme ve yoruma müsait nedenlere dayanarak, belirsiz sürede ve dilediğinde de yetkiyi kullanabilecektir.

Hükümetin, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yetkilerini devraldığı hususu, tartışmasız bir tarzda açık ve kesinlik göstermektedir.

2. Kararın ikinci bölümü ise kullanılacak yetkinin kapsamı ve bu yetkinin Hükümet tarafından kullanılacağını belirlemekte ve "lüzum, hudut ve şümülü Hükümetçe takdir ve tayin olunacak şekilde Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesine ve yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunmasına Anayasa'nın 92 nci maddesi uyarınca izin verilmesi... kararlaştırılmıştır" demektedir.

Görülüyor ki, Türk Silahlı Kuvvetlerinin dış ülkelere gönderilip gönderilmeyeceğinin, yabancı silahlı kuvvetlerin ülkede bulundurulup bulundurulmayacağına, hangi ülkeye ne zaman, ne kadar kuvvet gönderileceğinin ya da hangi ülkeden ne kadar birliğin ülkede bulundurulacağını takdiri tamamiyle Hükümete bırakılmıştır. Bu durum, Anayasaya aykırılık sınırlarını aşan, Anayasayı ihlâl mahiyeti kazanan bir nitelik taşımaktadır.

3. Anayasa Maddelerine Göre Aykırılık Gerekçeleri: a) Anayasa'nın 92 nci Maddesine Aykırılık ve Gerekçesi:

Tüm öğeleriyle irdelemeye çalışılan bu kararla Hükümete tanınan geniş yetkiler sonunda, Hükümet, Türkiye Büyük Millet Meclisinin tatilde veya ara vermede ya da toplantı halinde bulunmasına bakılmaksızın bu konularda karar verebilecektir. Bu nedenle anılan kararlar yasa niteliğindedir ve Anayasa'nın 92. maddesine aykırıdır. İptali gerekir.

b) Anayasa'nın BAŞLANGIÇ Bölümüne Aykırılık ve Gerekçesi:

1- Anayasa'nın Başlangıç Bölümünün beşinci paragrafında, "Millet iradesinin mutlak üstünlüğü, egemenliğin kayıtsız şartsız Türk Milletine ait olduğu ve buna millet adına kullanmaya yetkili kılman hiçbir kişi ve kuruluşun, bu Anayasa'da gösterilen hürriyetçi demokrasi ve bunun icaplarıyla belirlenmiş hukuk düzeni dışına çıkamayacağı;" belirtilmektedir.

Yukarıda sunulan nedenler karşısında, bu kararı veren Türkiye Büyük Millet Meclisi ve yetkiyi üstlenen Hükümet, Anayasa'da belirlenen hukuksal düzen ve sistem dışına çıkmışlardır. Anılan karar, "Başlangıç" bölümünün bu paragrafına da aykırıdır. İptali gerekir.

2- Anayasa'nın Başlangıç Bölümünün altıncı paragrafında, "Kuvvetler ayrımının, Devlet organları arasında üstünlük sıralaması anlamına gelmeyip, belli Devlet yetkilerinin kullanılmasından ibaret ve bununla sınırlı medenî bir işbölümü ve işbirliği olduğu ve üstünlüğün ancak Anayasa ve kanunlarda bulunduğu;" kuralım öngörmüştür. 108 sayılı Karar ise, Yasama Organına ait bir görevi ve yetkiyi yürütmeye devrettiğinden Anayasa'nın Başlangıç Bölümünün altıncı paragrafına da aykırıdır. İptali gerekir.

c) Anayasa'nın 2. Maddesine Aykırılık ve Gerekçesi:

Esas Sayısı: 1990/31
Karar Sayısı: 1990/24

Anayasa'nın 2. maddesi, "Türkiye Cumhuriyetinin demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti" olduğunu belirlemektedir. Hukuk devletinde keyfi davranışa yer olmadığı halde, anılan 108 sayılı karar, Hükümetin sübjektif değerlendirmelerle, keyfi kararlar almasına imkân verebilecek, Hükümetin iradesini hukukun üstüne çıkarabilecek nitelikler taşımaktadır. Anayasa'nın 2. maddesine de aykırıdır. İptali gerekir.

d) Anayasa'nın 6. maddesine aykırılık ve gerekçesi:

Anayasa'nın 6. maddesi "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" dedikten sonra, "Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır ... Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz" kuralını öngörmektedir.

108 sayılı kararla Türkiye Büyük Millet Meclisine Anayasa ile verilen yetki alınarak Hükümete verildiğinden, böylece Hükümet, kaynağını Anayasa'dan almayan bir yetkiyi kullanacağından Anayasa'nın 6. maddesine aykırıdır. İptali gerekir.

e) Anayasa'nın 7. Maddesine Aykırılık ve Gerekçesi:

Yabancı ülkelere silahlı kuvvet gönderme, yabancı silahlı kuvvetlerin ülkede bulunmasına karar verme yetkisi, Anayasa'nın 92. maddesince açık bir biçimde yasama yetkisi olarak belirlenmiştir. Oysa, 108 sayılı karar, her hangi bir kayıt ve koşula bağlı olmaksızın karar verme yetkisini Hükümete devrettiğinden, Hükümet bu yetkiyi dilediği gibi kullanacaktır.

Bu nedenle 108 sayılı karar, Anayasa'nın 7. maddesinin öngördüğü, yasama yetkisinin devredilmezliği temel kuralına aykırıdır. İptali gerekir.

f) Anayasa'nın 8. Maddesine Aykırılık ve Gerekçesi:

Anayasa'nın 8. maddesi, yürütme yetkisinin Anayasa'ya uygun biçimde kullanılacağını ve yerine getirileceğini öngörmesine karşın, 108 sayılı karar, yetkinin Anayasa'ya aykırı biçimde Hükümet tarafından kullanılmasına olanak sağlamaktadır. İptali gerekir.

g) Anayasa'nın 11. maddesine aykırılık ve gerekçesi:

108 sayılı kararla, gerek yasama organı, gerek yürütme organı, Anayasa'nın 11. maddesindeki, Anayasa hükümlerinin herkesi, yasama, yürütme ve yargı organlarını bağladığına ilişkin kuralına ters düşmüşlerdir. İptali gerekir.

h) Anayasa'nın 104. Maddesine Aykırılık ve Gerekçesi:

Cumhurbaşkanının görev ve yetkilerini düzenleyen 104. maddesi, Türk Silahlı Kuvvetlerinin kullanılmasına karar vermeyi, Cumhurbaşkanının yetkileri arasında saymıştır. Cumhurbaşkanı bu yetkiyi, Anayasa'nın 92. maddesinin ikinci fıkrasındaki kurallara göre ve ancak Türkiye Büyük Millet Meclisi tatilde veya ara vermede iken kullanabilecektir. Oysa 108 sayılı karar, Cumhurbaşkanının bu yetkisini ve görevini de Hükümete devretmektedir.

Hükümet, Cumhurbaşkanının bu yetkisini kullanması konusundaki koşulların doğmaması halinde bile bu yetkiyi kendisi kullanabilecektir.

Bu nedenle 108 sayılı karar, Anayasa'nın 104. maddesine de aykırıdır. İptali gerekir.

E. 107 Sayılı Kararın Anayasa'ya Aykırılığı ve Gerekçesi:

Bu kararla, "Irak'ın Kuveyt'i işgali ve sonrasında meydana gelen ve ülkemizi yakından ilgilendiren olaylar sebebiyle" Hükümete; "Ülkemize bir tecavüz vukuu halinde derhal mukabele edilmesi maksadına münhasır olarak, savaş hâli ilânı, silahlı kuvvetlerin kullanılması, Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesi veya yabancı silahlı kuvvetlerin Türkiye'de bulunması konularında Anayasa'nın 92 nci maddesi uyarınca izin verilmesi" kabul edilmiştir.

Kararın yazılış ve ifade tarzı ne olursa olsun, "ülkemize bir tecavüz vukuunda ...", Türkiye Büyük Millet Meclisinin toplantıda, tatilde veya ara vermede olup olmadığına bakmadan, ayrıca koşullar oluştuğunda Cumhurbaşkanının Türk Silahlı Kuvvetlerini kullanmasına karar verip vermeyeceği de dikkate alınmadan, bu yetkilerin kullanılıp kullanılmayacağına, Hükümet kendi takdiriyle karar verecektir.

1- Anayasa'nın 92. Maddesine Aykırılık ve Gerekçesi:

Yukarıda açıklanan nedenler karşısında Hükümete verilen "izin" doğrudan doğruya Anayasa'nın 92. maddesinin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne verdiği konularda karar verme yetkisidir.

Karardaki "ülkemize bir tecavüz vukuu halinde derhal müdahale edilmesi maksadına münhasır olarak" biçimindeki anlatım, ilk anda, Hükümetin bu konularda inisiyatif ve karar sahibi olmayacağı izlenimini veriyorsa da, muhtemel olaylar için yetkilendirilmiş olması, onu doğrudan doğruya bu konularda karar organı yerine geçirmektedir. Oysa, bu konular, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin münhasır yetkilerindendir, devredilemez. Ayrıca, aynı konuda ve belirli koşullarla Anayasa'nın Cumhurbaşkanına tanıdığı yetki de kullanılamayacaktır.

107 sayılı karar, 108 sayılı kararla hukuksal mahiyeti itibarıyla aynı nitelikleri taşımaktadır. Anayasa'ya aykırılık konusunda aynı gerekçe burada da geçerlidir. İptali gerekir.

2- Anayasa'nın 87. Maddesine Aykırılık ve Gerekçesi:

"Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri"ni belirleyen Anayasa'nın 87. maddesindeki yetkilerin hiçbir şekilde ve Türkiye Büyük Millet Meclisi kendisi istese bile, bir başka organa devri olanaklı değildir. Devlet yapımızın temelini oluşturan kuvvetler ayrılığı ve kuvvetler arasında yetki devredilmezliği ilkeleri bu tür yetki devrine engeldir. 87. maddede, "Savaş ilânına karar vermek" de Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri arasındadır. Oysa, 107 sayılı karar, silahlı bir saldırıya mukabele amacına münhasır da olsa, savaş ilânına karar vermeyi Hükümete devretmektedir. Bu nedenle 107 sayılı karar, Anayasa'nın 87. maddesine aykırıdır. İptali gerekir.

3- Anayasa'nın BAŞLANGIÇ Bölümü'yle 2., 6., 7., 11. ve 104. Maddelerine Aykırılık:

Yukarıda açıklanan nedenlerle, 107 ve 108 sayılı kararlar, devredilen yetkiler bakımından birbirinden biraz farklı iseler de, konuları ve hukuksal mahiyetleri itibarıyla birbirinin aynıdır ve sonuçta yetki devrini sağlayan düzenlemelerdir. Bu nedenle 108 sayılı kararla ilgili olarak her madde için ileri sürdüğümüz aykırılık gerekçeleri burada da geçerlidir.

Esas Sayısı: 1990/31

Karar Sayısı: 1990/24

107 sayılı karar, tümüyle Anayasa'nın Başlangıç Bölümüne, 2., 6., 7., 8., 11. ve 104. maddelerine aykırıdır. İptali gerekir."